

LES EMPÚRIES D'EN MÀRIUS

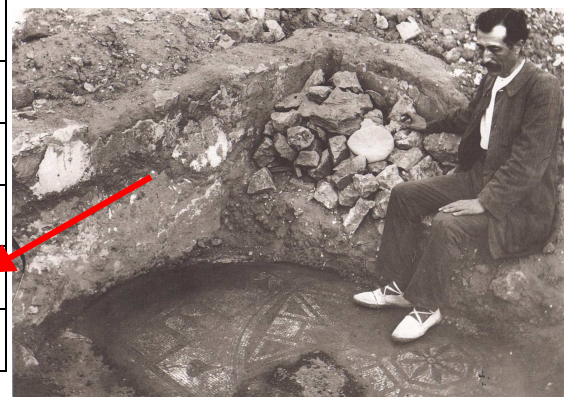

DOSSIER DE TREBALL

Nom i cognoms:	Data:
Centre:	

Situa en aquest eix cronològic els principals fets històrics relacionats amb Empúries.

VI aC	575 Fundació de la Palaiàpolis	540 Fundació de la Neàpolis
V aC		
IV aC		
III aC	218 Primer desembarcament romà	
II aC	195 Campament romà o Praesidium	Construcció de la muralla ciclòpia
I aC	Construcció de la ciutat romana	
I	Màrius d'Empúries	
II		
III	Abandonament de la ciutat romana i de la Neàpolis	
IV		
V		
VI		
VII		
VIII		
IX		
X		
XI		
XII		
XIII		
XIV		
XV		
XVI		
XVII	1606 Construcció del convent servita	
XVIII		
XIX		
XX	1908 Inici de les excavacions arqueològiques	
XXI	La visita del centre	

Fes una ressenya històrica d'Empúries, des de la seva formació al segle VI aC fins el seu abandonament definitiu al segle V. Trobaràs informació a les adreces següents:

http://www.uoc.edu/humfil/ct/Hiper_educatiu/Empuries/emporiton.htm

<http://www.xtec.cat/~sgiralt/labyrinthus/graecia/historie/emporion0.htm>

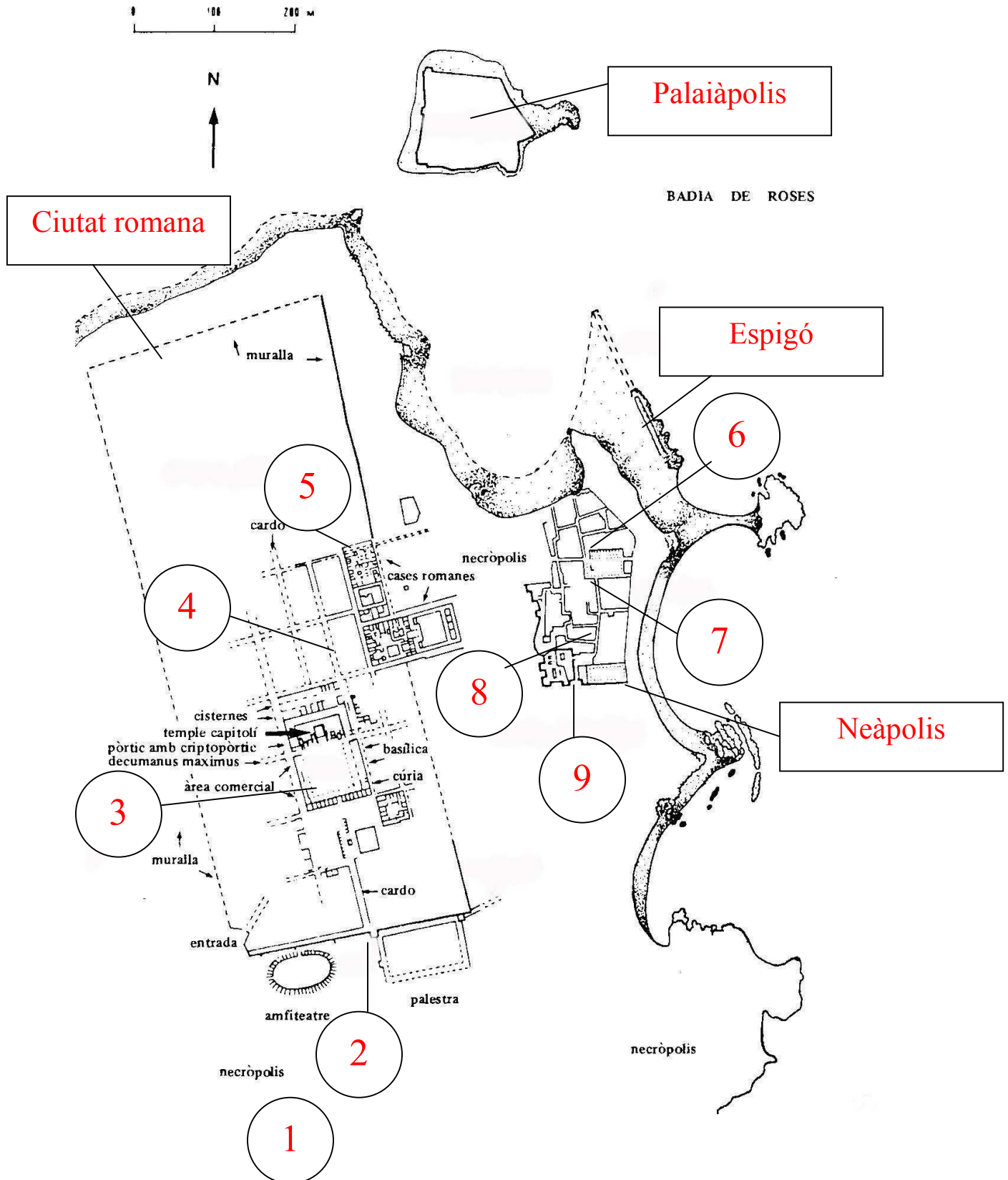
<http://ftp.mac.es/empuries/>

http://www.mac.es/empuries/visita_grega.htm

http://www.mac.es/empuries/visita_romana.htm

http://www.cbrava.com/cat/articles/ruines_d_empuries.php

SITUA EN AQUEST PLÀNOL LES NOU PARADES QUE VAM FER, AIXÍ COM ELS NOMS SEGÜENTS: **PALAIÀPOLIS**, **NEÀPOLIS**, **CIUTAT ROMANA**, **ESPIGÓ**

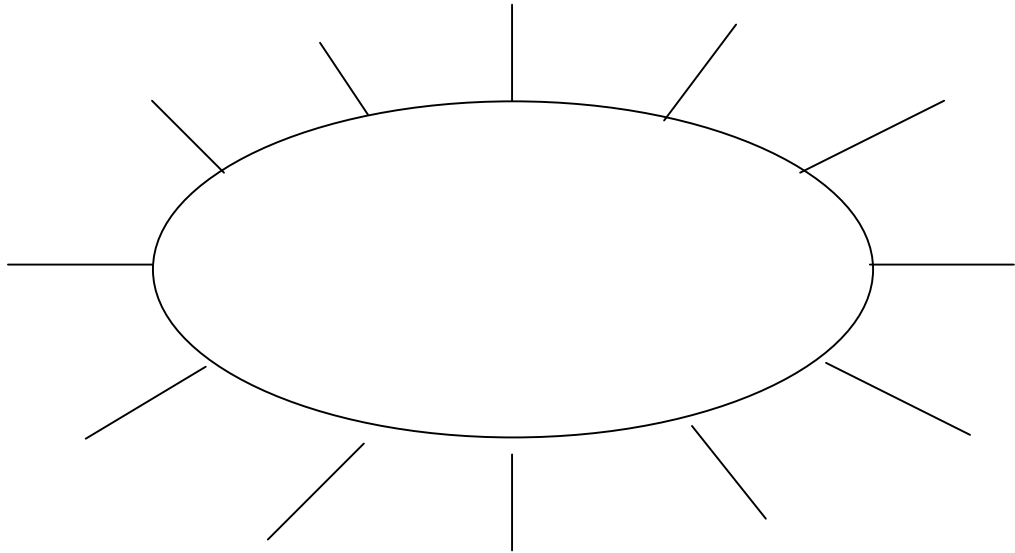

Fes un breu resum del que vas veure en cada parada

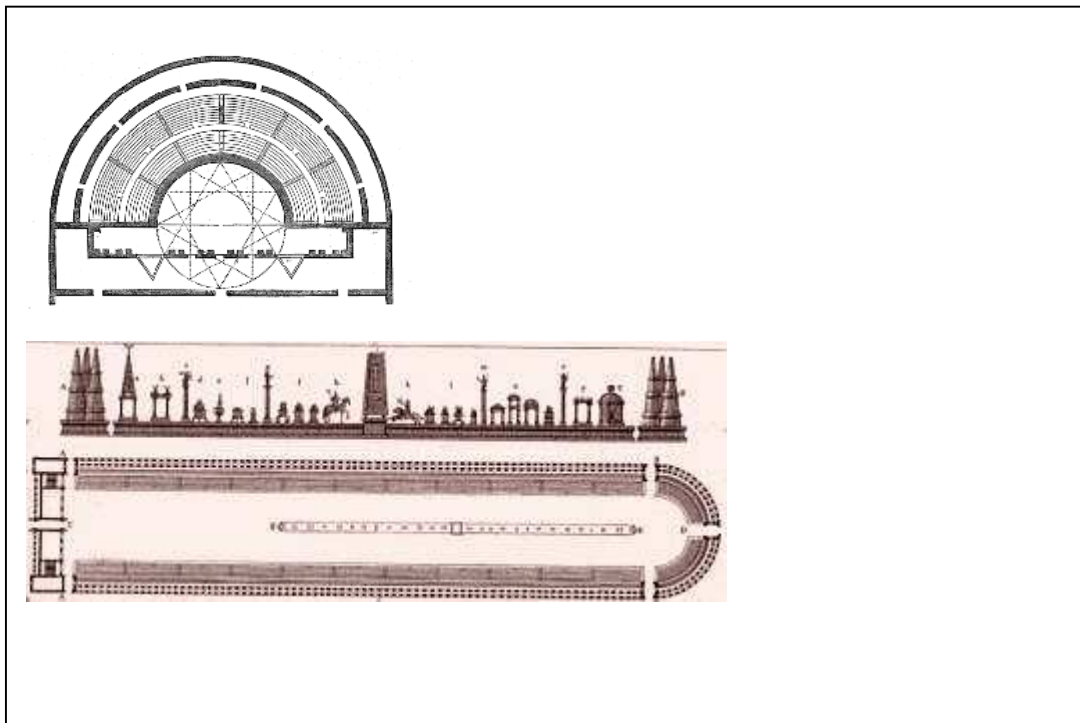
1	<u>El noguer de la Gala</u> . Els romans tenien el costum d'enterrar els seus morts o de col·locar el monuments funeraris a les vores dels camins.
2	<u>La porta de la muralla romana, la palestra i l'amfiteatre</u> . La porta meridional de la ciutat dona pas al <i>cardo maximus</i> . Podem observar les roderes i les traces de desgast deixades pels eixos dels carros. L'amfiteatre tenia un basament fet amb paret de pedra i la graderia seria de fusta, amb una capacitat de 3300 espectadors i una alçada superior a la muralla. La palestra era lloc públic dedicat als exercicis gimnàstics, per a la lluita, per al pugilat, etc.
3	<u>Forum</u> : Plaça principal de la ciutat romana. En el cas d'Empúries hi trobem concentrats alguns dels principals edificis. Cal destacar el temple de les divinitats capitelines (Júpiter, Juno, Minerva), i sis temples menors (d'August, divinitats augustals, ...) –al cantó Nord. També cal destacar la basílica i la cúria –al cantó est.
4	<u>Termes romanes</u> : Un dels principals establiments públics de la ciutat romana. En ella es concentrava una gran activitat social. Era el lloc escollit pels patricis per a trobar-se, parlar de manera oficiosa i fer pactes i tractes. En el cas de les termes d'Empúries, eren d'un sol circuit, la qual cosa obligava a partir l'horari per homes i dones. Els homes disposarien de la millor franja horària (la tarda) i les dones haurien d'anar el matí.
5	<u>La casa d'en Tiberi</u> : La domus era un tipus d'habitatge urbà d'època romana pròpia de la part més adinerada de la societat. La porta (<i>ostia</i>) portava al <i>atrium</i> o distribuïdor. Un pati obert amb <i>compluvium</i> i <i>impluvium</i> per a recollir l'aigua, i que portava al <i>tablinum</i> i als dormitoris (<i>cubiculum</i>), menjadors (<i>triclinium</i>) i altres dependències.
6	<u>Àgora</u> : Principal plaça de la ciutat grega. Al seu entorn es concentraven edificis notables com una <i>stoa</i> i probablement el <i>bouleterion</i> . Hi ha els basaments de dos possibles ares d'altar.
7	<u>Factoria de salaons</u> : Aquesta factoria s'organitzava a l'entorn d'un pati central. Tenia tres dipòsits per al tractament del peix i un magatzem en forma de L. En època romana el peix més treballat era la tonyina. Val la pena remarcar la contaminació per olors que havia de suposar una factoria com aquesta, molt especialment a l'estiu. La salaó que s'elaborava, en bona part, estava pensada per ser exportada al sud cap a <i>Barcino</i> i <i>Tarraco</i> i al nord cap a <i>Narbo Martius</i> .
8	<u>Asklepieion i Serapieion</u> : Temples dedicats als deus medicinals Asclepi i Serapis. Cal comentar la seva ubicació prop de la porta de la ciutat i adossats a la muralla per augmentar la seva accessibilitat quan es celebraven els pelegrinatges.
9	<u>Muralla ciclòpia grega</u> : Muralla del segle II aC. L'aparell emprat s'anomena ciclopí. La denominació li ve de la tradició que aquest tipus de muralles havien estat fetes per gegants (en aquest cas ciclops). La tècnica consisteix en grans blocs de pedra sense treballar, sobreposats els uns als altres i cohesionats amb petites pedres que els falquen.

A les ruïnes d'Empúries tenim exemples d'edificis públics dedicats a l'oci i a les activitats esportives. A l'interior de la ciutat romana hi trobem les termes. Fora muralles hi ha la palestra i l'amfiteatre. Aquest últim es dedicava als combats de gladiadors i a les lluites de feres. En ciutats més grans, però, hi havien altres edificis dedicats a l'espectacle com el teatre i el circ.

Dibuixa la planta de l'amfiteatre d'Empúries.

Busca documentació sobre els edificis del teatre i el circ romà i dibuixa la seva planta.

A quin indret de les ruïnes d'Empúries pertany aquesta imatge?

Aquest edifici és un temple, l'Asklepieion o temple d'Asclepi.

Fes-ne una descripció de com era l'edifici i les pràctiques que s'hi feien:

Es tracta del temple d'Asclepi, deu de la medicina. Data del segle II aC. Consta de dos temples més una dependència per atendre els malalts (*abaton*).

Es va trobar un pou que molt probablement servia per guardar les serps, símbol de la divinitat.

El deu Asclepi fou adoptat pels romans canviant el seu nom per Esculapi.

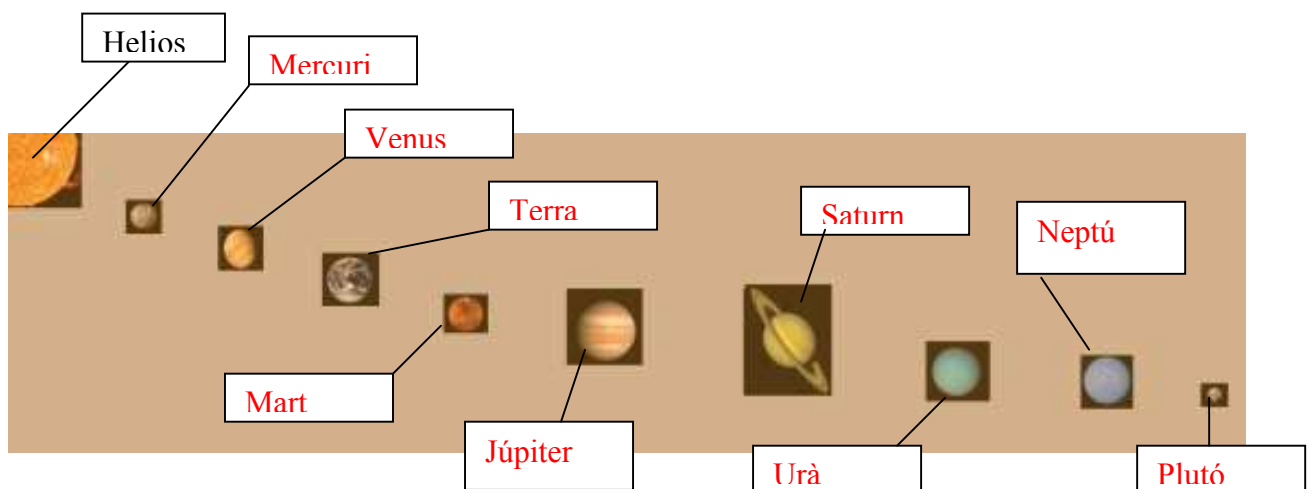
L'estàtua d'Asclepi trobada a Empúries, és una de les millors de les localitzades fins ara en aquest jaciment i en general a la Mediterrània occidental.

Els sacerdots eren els encarregats d'atendre els malalts més greus que no es podien atendre en els domicilis. La pràctica mèdica consistia en provocar somnis als malalts, aquests si els recordaven els explicaven i llavors els sacerdots els interpretaven i a partir d'aquí establien el tractament de la malaltia (*incubatio*).

Els grecs van desenvolupar una mitologia on es donava resposta a moltes preguntes com l'origen de l'univers, del món i de la humanitat, etc. Posteriorment els romans van adoptar i adaptar aquesta mitologia i van donar lloc a la mitologia romana. Van fer-se seus deesses i deus grecs, els van canviar els noms i, en alguns casos, els van donar noves atribucions. **Busca documentació sobre la mitologia i completa la següent taula.**

Nom grec	Nom romà
Zeus	Júpiter
Hera	Juno
Ares	Mart
Hermes	Mercuri
Afrodita	Venus
Posidó	Neptú
Atena	Minerva
Àrtemis	Diana
Hefest	Vulcà
Apol·lo	Efeb
Eros	Cupid
Dionís	Bacus
Asclepi	Esculapi
Hades	Plutó
Cronos	Saturn
Demèter	Ceres
Hèstia	Vesta
Tiqué	Fortuna
Urà	Caelus
Gea	Tellus

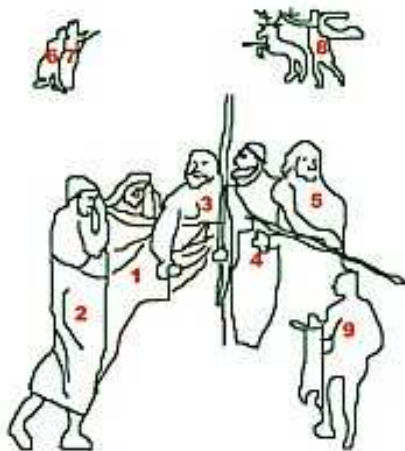
Molts d'aquests deus i deesses han servit per donar nom als principals astres que hi ha en el sistema solar. **En el següent esquema hi tens dibuixat el sistema solar, posa els noms dels astres.**

Una de les restes arqueològiques més important d'Empúries és el mosaic que té per element iconogràfic el sacrifici d'Ifigènia. Era la part central (emblema) d'un mosaic que feia de terra d'una habitació d'una domus romana.

Fixa't en la icona del mosaic. Hi tens 9 personatges enumerats. Fes una recerca per identificar-los. Trobaràs documentació per a fer-ho a:

<http://xtec.es/~mespuna/troia/html/troiaxar/ifigenia.htm#>
www.xtec.es/centres/a8046682/Socials/bat2B_hist_art/documents/25ifigenia_000.doc
<http://classicat.net/mosaic.pdf>

1. Ifigènia
2. Agamemnú
3. Ulises
4. Calcas
5. Menelau
6. Apol·ló
7. Àrtemis
8. Àrtemis
9. *Camillus* (Servidor en els sacrificis)

El sacrifici d'Ifigènia forma part del món llegendari que envolta el mite de la guerra de Troia. I ha estat explicat per molts autors grecs. **Busca documentació i fes un llistat d'alguns dels escriptors grecs que van tractar en les seves obres el mite del sacrifici d'Ifigènia.**

El que va desenvolupar el tema va ser sobre tot Eurípides, tot i que trobem referències al mite d'Ifigènia a l'obra de Sòfocles i també d'Esquil.

Més modernament van tractar el mite autors com Jean Racine i Wolfgang Goethe.

Explica el mite del sacrifici d'Ifigènia (per què la tenien de sacrificar a Àrtemis, com la van enganyar perquè acceptés el sacrifici, qui va proposar de sacrificar-la, com va acabar l'acte)

Després del rapte d'Helena, esposa de Menelau, els aqueus van organitzar una expedició de venjança. Mentre la preparaven, caçadors del rei Agamemnú van matar un cérvol sagrat de la deessa Àrtemis. La divinitat, enfadada, va castigar els grecs impedit que les seves naus poguessin salpar d'Aulida provocant fortes ventades.

L'endeví Calcas vaticinà que els vents no deixarien salpar l'expedició grega cap a Ilion fins que Ifigènia no fos immolada.

La noia estava a Micenes, i Ulisses la va enganyar a ella i a la seva mare, Clitemnestra, fent-los creure que la volien casar amb l'heroi Aquiles. Ifigènia va arribar a l'Aulida i en Calcas es va disposar a sacrificar-la. Quan s'anava a realitzar el sacrifici, la deessa es va entendre, va raptar la noia i la va substituir per una cérvola. Àrtemis la va transportar fins a Tàuride, on es convertí en sacerdotessa de la deessa.

Aquest final és el que correspon a la tragèdia *Ifigènia a Aulida* d'Eurípides. Altres obres ofereixen altres versions, on Ifigènia és realment sacrificada (segons Sòfocles), o on Àrtemis la converteix en la deessa Hècate (segons Hesíode).

A l'esquerra tens el mosaic del sacrifici d'Ifigènia d'Empúries. A la dreta la peça que Ghiberti va presentar al concurs per a l'elaboració de la porta del baptisteri de Florència (1401), tracta sobre el sacrifici d'Isaac. **Troba les semblances entre els dos mites, l'un grec i l'altre hebreu.**

- ❖ Tant Ifigènia com Isaac estan a punt de ser sacrificats a una divinitat per una ordre sobrenatural (en el cas d'Ifigènia pel vaticini de l'endeví Calcàs i en el d'Isaac pel missatge transmès per un àngel)
- ❖ En ambdós casos el sacrifici s'ha de fer sobre una ara d'altar.
- ❖ En un i altre mite la divinitat impedeix l'execució del sacrifici.
- ❖ En els dos casos el sacrificat és substituït per un animal (Ifigènia per una cérvola; Isaac per un boc).

L'arribada dels romans va suposar la introducció de moltes novetats. A Empúries va suposar que la població autòctona i la grega adaptessin alguns d'aquests canvis, mantenint, però, trets d'identitat propis.

Esmenta cinc costums i tradicions, innovacions tècniques o nous hàbits que van introduir els romans amb la seva arribada a Empúries.

1	Fer habitualment àpats amb menjars preparats (en les <i>termopholia</i>)
2	Culte a divinitats relacionades amb la casa i la família (Lars, Mans i Penats)
3	Estructurar les cases més adinerades al voltant d'un atri que moltes vegades servia també com <i>impluvium</i> .
4	Construir ciutats a partir de l'encreuament perpendicular de carrers (Cardo i Decumanus) formant illes (<i>insulae</i>). Aquest sistema urbanístic se'n diu hipodàmic.
5	Introduir el sistema funerari de la incineració.

Explica dues d'aquestes novetats que van introduir:

El menjar preparat

Les *termopholia* eren locals on es disposava de menjar cuinat i que es podia consumir de manera immediata. Aquest menjar es guardava en grans dipòsit ceràmics encaixats en un taulell. Les principals menges eren els llegums (sobretot les llenties), el peix, el formatge i fruita o fruits secs.

Els romans solien dinar en aquestes *termopholia*, mentre que l'esmorzar i el sopar els solien fer a casa.

Un altre fet a destacar són el horaris dels àpats. Esmorzarien amb el trenc d'alba, dinarien cap a les 11 o les 12 i soparien un xic abans de la posta del sol.

La planta de la ciutat

Els romans van adoptar un tipus de planta urbanística que apareix per primera vegada a la ciutat de Milet (Àsia Menor), dissenyada per Hipòdem de Milet, del qual en deriva el nom de planta hipodàmica (o ortogonal). Aquesta consisteix en l'encreuament perpendicular de carrers transversals i longitudinals dibuixant una quadrícula.

Els romans la van adoptar en els seus campaments militars i després l'aplicaren a les ciutats. Per sobre de tot afavoria la viabilitat i l'evacuació de les aigües residuals i pluvials. I també la Distribució ordena de les cases i edificis privats i públics ens *insulae*.

Compara aquestes dues muralles i esmenta tres diferències.

1. El mur grec és ciclopi i el romà combina el poligonal i l'isòdam.
2. La muralla grega disposa de torres, en canvi la romana és un llenç continuat.
3. Les pedres de la muralla grega estan poc o gens treballades, en canvi les de la muralla romana són carreus.

Compara aquestes dues places i esmenta tres semblances.

1. L'àgora i el fòrum eren el centre de l'activitat de les respectives ciutats.
2. Ambdues tenen forma rectangular.
3. Ambdues concentraven les principals activitats econòmiques i polítiques de la ciutat.
-

EL CALENDARI

El calendari es va començar a desenvolupar a les primeres comunitats agrícoles, com una eina imprescindible per a la temporització del treball rural. Els més antics tenien com a referència el cicle de la lluna. Posteriorment van aparèixer els que es basaven en el cicle solar.

El nostre es basa en l'anomenat calendari gregorià. Et proposem una recerca a través de la xarxa que et permeti obtenir informació sobre els diversos calendaris solars.

1. **Busca informació sobre el calendari romà, el calendari julià i el calendari gregorià.** (Pots trobar informació a la Viquipèdia).
2. **Quines diferències hi havia entre el calendari romà i el julià?**

Calendari romà	Calendari julià
Tenia 304 dies	Tenia 365 dies i cada quatre 366
Tenia 10 mesos (6 de 30 dies i 4 de 31)	Tenia 12 mesos (6 de 31, 5 de 30 i un de 29/30)
Patia un gran desfasament	Té un desfasament menor de 7'5 dies cada mil anys
Començava l'1 de març	Començava l'1 de gener

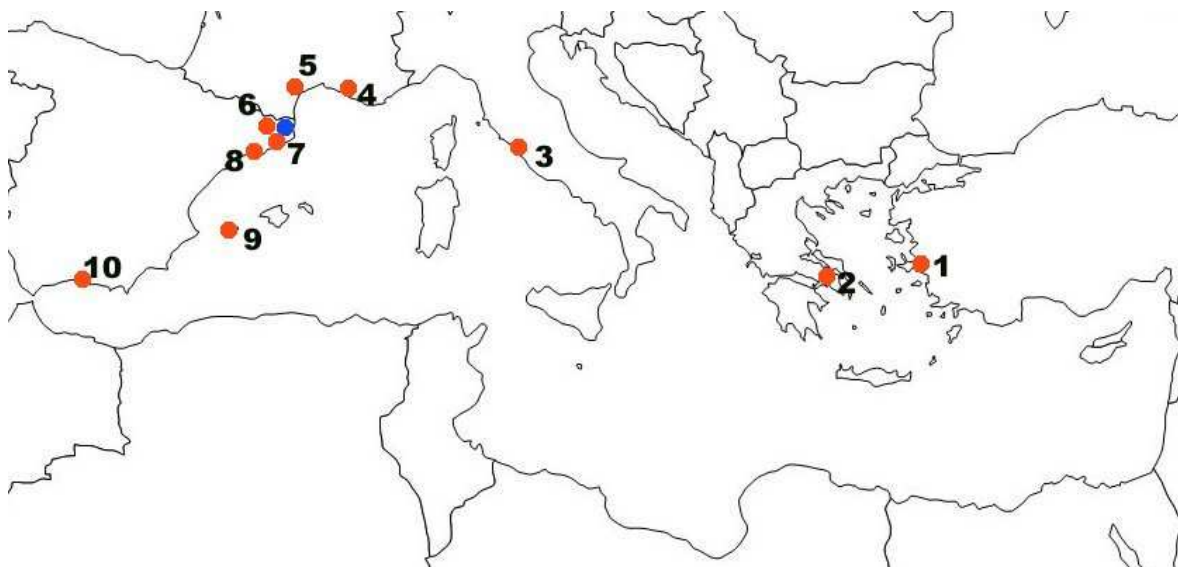
3. **Quines diferències hi havia entre el calendari julià i el gregorià?**

Calendari julià	Calendari gregorià
Tenia un cicle de 400 anys format per 300 anys normals i 100 de traspàs	Té un cicle de 400 anys format per 303 anys normals i 97 de traspàs
Té un desfasament de 3 dies cada 400 anys	Té un desfasament de 0'12 dies

4. El principal canvi del calendari julià va consistir en aprofitar les conclusions que dos segles abans (238 aC) havien arribat els egipcis en la reforma de Cànope. **En què va consistir aquesta reforma?**

A l'any 238 a.C. es van reunir a Cànope, dins del temple dels Deus Evergetes, els caps dels sacerdots-sabis, anomenats *hierogràmates* i més caps religiosos de l'Antic Egipte per a reformar el calendari. L'objectiu de la reforma era trobar la manera per a que la data d'any nou, coincidís amb el dia de l'alba heliaca de Sirius. D'acord amb les investigacions, es va concloure que un any durava 365 dies i 6 hores addicionals. La solució a aquest desfasament fou: cada quatre anys, es comptava un dia addicional després dels epagòmens. Aquest quart any, tenia 366 dies. El dia addicional fou consagrat als Evergetes.

Des de l'arribada dels grecs fins a la seva decadència Empúries va viure etapes de gran prosperitat econòmica. Una de les principals activitats era l'exportació de productes. Entre d'altres ciutats, al llarg dels seus quasi deu segles d'existència, Empúries va tenir comerç directe amb Focea (1), Atenes (2), Roma (3), Massàlia (4), Narbo Martius (5), Gerunda (6), Barcino (7), Tarraco (8), Ebusus (9) i Malaka (10), entre d'altres. **Situa aquestes ciutats en el mapa de la Mediterrània.**

D'Empúries en tenim un coneixement parcial. El fet que encara resti per excavar més d'un 80 % de la superfície de la ciutat romana, ens fa pensar que aprofundirem molt més en el seu coneixement. Malgrat tot, tenim ja una idea clara de com va evolucionar la seva economia. **Intenta trobar les principals característiques econòmiques de les diferents etapes d'Empúries.** En aquesta adreça <http://classicat.net/hemp.pdf> pots trobar molta informació.

Primera ciutat grega	L'economia es basava en l' <i>emporion</i> , un comerç a llarga distància feta amb vaixells de guerra impulsats amb rem. Es tractava d'un comerç de productes preuats (productes elaborats de luxe a canvi de matèries primeres com l'estany, pe.). Aquesta economia s'acompanyava de pirateria, i altres activitats relacionades amb el mar (pesca i salaons, comerç de la sal,...)
Emporion	El desenvolupament de la ciutat provoca un canvi en el sentit del comerç. S'estableixen contactes comercials amb colònies focées occidentals i cartagineses. L'economia creix gràcies a una explotació extensiva del camp empordanès amb la producció de cereals. Durant un temps s'exportava blat a la ciutat d'Atenes, deficitària en aquest producte de primera necessitat. També cal tenir en compte una artesanía local basada en la producció de ceràmica gris i de teixits de lli.
Empúries romana	Amb l'arribada dels romans, l'economia adquireix una nova dimensió amb la introducció massiva de moneda. La basa agrària segueix essent important juntament amb produccions artesanals pròpies (ceràmica, salaó, lli). L'arribada d'una burgesia romana rica suposa l'entrada de capital econòmic generador d'activitat.
Municipium emporiae	Explotació sistemàtica del camp amb una xarxa de <i>villae</i> rústiques dedicades a la producció de cereals i la introducció de la vinya per a l'exportació del vi. En aquest període Empúries queda fora dels principals circuits comercials i inicia la seva davallada.

Fes un esbós de com podria continuar la història d'en Màrius després que s'hagués embarcat, tot marxant d'Empúries.

Si vols, envia la teva proposta de continuació de la història d'en Màrius a l'adreça del camp d'aprenentatge

cda-empuries@xtec.cat

Et proposem temes per a investigar i documentar-te un cop acabada l'estada al CdA d'Empúries.

- Estudi de la mitologia grecoromana i molt especialment dels deus Asclepi i Serapis.
 - La vida quotidiana en el món grec i en el món romà.
 - Estils arquitectònics del món clàssic mediterrani (Grècia i Roma).
 - El menjar en el món romà.
 - Els jocs en el món grec i romà.
 - La importància de l'aigua a Grècia i Roma.
-